

Дармостук І. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ОНЛАЙН-МЕДІА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОЗОРОСТІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ: АНАЛІЗ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

У статті представлено комплексний оглядовий аналіз українських та міжнародних досліджень, присвячених ролі онлайн-медіа у забезпеченні прозорості та підзвітності у сфері публічних закупівель. Актуальність теми зумовлена винятковою важливістю громадського контролю за витрачанням бюджетних коштів в умовах повномасштабної війни та майбутньої відбудови України. Систематизовано наукові підходи до вивчення функцій журналістики як інструменту демократичного нагляду. Для аналізу відібрано 22 джерела за період 2013–2024 років, серед яких статті в рецензованих наукових журналах, аналітичні звіти міжнародних (Open Contracting Partnership) та українських організацій (Transparency International Ukraine, Regional Press Development Institute), а також монографії. Основну увагу приділено еволюції ролі медіа від класичної концепції «сторожового пса» до сучасних моделей, що базуються на теорії фреймінгу, конструктивній журналістиці та журналістиці рішень. Досліджено, як медійні фрейми впливають на суспільне сприйняття закупівель, часто репрезентуючи їх через призму корупції, що може породжувати медіа-цинізм. Як альтернатива аналізується конструктивний підхід, що зміщує акцент на пошук рішень та популяризацію успішних практик. Розглянуто значення відкритих даних (зокрема системи Prozorro) та цифрових технологій, включно зі штучним інтелектом, як інструментів для посилення медійного моніторингу. У результаті зроблено висновок, що роль онлайн-медіа трансформувалася від функції «сторожового пса» до структурного елемента демократичного контролю, здатного ініціювати реальні зміни. Наголошується, що ефективність цього контролю залежить не лише від викриття порушень, а й від використання збалансованих медійних фреймів та дотримання етичних стандартів, особливо в умовах війни, коли суспільна довіра до державних інституцій є критично важливою.

Ключові слова: публічні закупівлі, онлайн-медіа, прозорість, підзвітність, журналістські розслідування, громадський контроль, медіавплив, фреймінг, Україна.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни та майбутньої відбудови України питання прозорості та підзвітності у сфері публічних закупівель набуває виняткової ваги. Згідно з дослідженням Transparency International Ukraine [1], прозорість закупівель стала однією з найкраще реалізованих сфер діяльності українських міських рад у 2024 році, і значну роль у цьому відіграє розвинена медіаінфраструктура. Водночас моніторинг Regional Press Development Institute свідчить [2], що зловживання у сфері закупівель є найчастішою темою журналістських розслідувань у 2023–2024 роках. Цей парадокс ілюструє актуальність дослідження: медіа активно висвітлюють цю сферу, проте характер та ефективність їхнього впливу потребують системного наукового осмислення. Хоча фокус дослідження зосереджено на онлайн-медіа як на домінантному сьогодні каналі поширення інформації, аналіз охоплює і загальні теоретичні підходи до ролі журналістики, оскільки в сучасній конвергентній

реальності більшість традиційних медіа активно функціонують у цифровому просторі, що робить цей поділ дедалі умовнішим.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю зрозуміти, як саме онлайн-медіа виконують функцію демократичного нагляду, через які теоретичні рамки та практичні моделі описується їхня діяльність. Аналіз наукового дискурсу дозволяє виявити не лише досягнення, а й методологічні лакуни та виклики, з якими стикаються журналісти, працюючи з темою закупівель в умовах війни, цифрової трансформації та дефіциту довіри.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий дискурс щодо ролі медіа у контролі за публічними закупівлями є міждисциплінарним та активно розвивається як на міжнародному, так і на українському рівнях. Міжнародні дослідники, зокрема Х. Алібашич та К. Л. Аtkінсон [3], аналізують медійний фреймінг, вказуючи на домінування наративу про корупцію. Альтернативні підходи

пропонують М. Джерф-П'єр та М. Екстрьом [4], а також Б. Вальт з колегами [5], розвиваючи концепції конструктивної журналістики та журналістики рішень. В українському контексті дослідники, такі як І. Коваленко [6] та М. Кравчук [7], розглядають журналістику як інструмент громадського контролю, особливо в умовах воєнного стану. Аналітичні звіти організацій, як-от Open Contracting Partnership [8] та Transparency International Ukraine [1], підкреслюють важливість відкритих даних системи Prozorro для журналістських розслідувань. Ця стаття систематизує зазначені підходи для створення цілісного уявлення про функції та ефективність онлайн-медіа у даній сфері.

Постановка завдання. Наукова новизна полягає у комплексній систематизації міждисциплінарних досліджень (медіазнавство, публічне адміністрування, політична комунікація) щодо взаємозв'язку медійної діяльності та прозорості закупівель. Вперше узагальнено ключові теоретичні фрейми (теорія «сторожового пса», конструктивна журналістика, теорія фреймінгу), через які аналізується ця взаємодія, та виявлено специфіку функціонування українських онлайн-медіа як інструменту громадського контролю в умовах війни та відбудови.

Об'єкт дослідження – науковий та аналітичний дискурс, що стосується ролі медіа у висвітленні та контролі сфери публічних закупівель.

Предмет дослідження – теоретичні підходи, концепції та емпіричні дані, що характеризують механізми впливу онлайн-медіа на забезпечення прозорості й підзвітності в системі публічних закупівель в Україні та світі.

Метою цього огляду є окреслення теоретичних і прикладних підходів до вивчення ролі медіа у забезпеченні прозорості закупівель. Особливу увагу приділено змістовим аспектам участі медіа – з урахуванням українського контексту війни, цифровізації та відбудови.

Завдання огляду полягає у систематизації ключових українських та міжнародних наукових і прикладних підходів до вивчення ролі медіа в контролі за публічними закупівлями. Це передбачає виявлення основних теоретичних фреймів (теорія «сторожового пса», фреймінг, конструктивна журналістика), через які аналізується зазначена взаємодія. Водночас огляд має на меті окреслити методологічні лакуни та визначити теоретичні напрацювання, що дозволяють розглядати медіа як активного учасника формування культури прозорості, особливо в українському контексті війни та відбудови.

Метод. У межах цього огляду проаналізовано 22 джерела різних типів. Основну частину складають 11 рецензованих статей з міжнародних та українських академічних журналів, серед яких «Communication Research», «Journalism Practice», «Lex Portus», «Signo», «Visnyk Kharkiv State Academy of Culture». До аналізу також увійшли дві монографічні роботи (одна українська і одна зарубіжна). Значну частину джерельної бази становлять п'ять аналітичних звітів провідних організацій, таких як «Transparency International Ukraine», «Centre for Democracy and Rule of Law», «Regional Press Development Institute», «Open Contracting Partnership» та «PROSTO». Доповнюють дослідницьку базу офіційні методичні матеріали, розроблені за участі Мінінфраструктури України, ПРООН та EUACI. Такий різноплановий підбір джерел дозволив забезпечити комплексний аналіз проблеми з урахуванням різних аспектів та підходів.

Добір здійснювався з урахуванням міждисциплінарного характеру тематики. Хронологічні межі охоплюють публікації 2013–2025 років, із фокусом на останнє п'ятиріччя. Вибір цього діапазону зумовлений соціально-політичними зламами в Україні (Революція Гідності, пандемія COVID-19, повномасштабна війна), які радикально вплинули як на сферу публічних закупівель, так і на функціонування медіа. Пошук джерел здійснювався у два потоки – академічний та прикладний – на платформах Google Scholar, JSTOR, SpringerLink, ResearchGate, Taylor & Francis Online, а також на ресурсах аналітичних центрів (Prozorro, Dozorro, ЦЕДЕМ, Open Contracting Partnership та ін.). Пошукові стратегії поєднували іменні й категоріальні запити. Іменні – на кшталт «Walt solutions journalism», «Tsfati media trust», «Гіріна Бігус розслідування», «Кравчук громадський контроль» – застосовувались українською та англійською мовами для оперативної локалізації авторських концептів. Тематичні запити також формувалися українською та англійською мовами з використанням релевантних ключових слів: «публічні закупівлі», «медіа», «розслідувальна журналістика», «прозорість», «онлайн-медіа», «public procurement», «media accountability», «transparency reporting», «investigative journalism procurement», «Prozorro monitoring». Максимальний обсяг результатів давали запити на кшталт «public procurement media», «журналістські розслідування публічні закупівлі», «transparency journalism», які сформували первинне поле. Водночас низка вузькоспеціалізованих пошукових

конструкцій – наприклад, «constructive journalism procurement», «digital accountability Ukraine» – давали менше результатів, проте були цінні для виявлення інноваційних аналітичних моделей.

У процесі селекції використовувалися чіткі критерії: концептуальна релевантність до теми дослідження; наукова валідність (перевага рецензованим публікаціям); методологічна новизна та практична значущість (для прикладних звітів). Статті, що лише поверхово згадували публічні закупівлі або медіа, але не пропонували аналітичного осмислення їх взаємодії, було виключено. Так само були відбракувані тексти, які дублювали дані або формулювали застарілі, неактуалізовані концепції. На етапі попереднього добору було виявлено 104 потенційно релевантні джерела, з яких до фінального корпусу увійшло 22 тексти за критеріями концептуальної релевантності, наукової валідності та методологічної новизни. Фінальна вибірка включає 8 міжнародних наукових публікацій, 7 українських наукових праць та 7 прикладних аналітичних документів.

Обмеження методу та використання штучного інтелекту. Огляд не претендує на вичерпність, однак спирається на репрезентативну вибірку актуальних наукових і прикладних джерел, що дозволяє сформулювати узагальнене уявлення про підходи до аналізу ролі онлайн-медіа у сфері публічних закупівель та окреслити наукове поле для подальших досліджень. У процесі роботи над оглядом штучний інтелект (зокрема, великі мовні моделі) застосовувався виключно як допоміжний інструмент для технічного редагування бібліографії та попереднього перекладу. Було виявлено, що ШІ схильний до генерування недостовірних даних, включно зі спотворенням назв джерел та їх авторства. Цей досвід підкреслює принципову необхідність ретельної ручної верифікації будь-якої інформації, отриманої за допомогою автоматизованих систем. Усі джерела, що увійшли до фінального огляду, були перевірені автором вручну задля забезпечення академічної доброчесності.

Виклад основного матеріалу. Сучасна аналітика дедалі частіше розглядає публічні закупівлі не лише як адміністративну процедуру, а як простір демократичного контролю, де медіа відіграють ключову роль. У «Методології оцінки корупційних ризиків в діяльності органів місцевого самоврядування» [9], підготовленій за підтримки EUACI та ПРООН, сфера публічних закупівель визначається як одна з найбільш вразливих, а співпраця органів влади зі медіа розглядається

як дієвий превентивний інструмент для попередження ймовірних корупційних ризиків під час використання бюджетних коштів. Цю тезу підтверджує і звіт незалежної громадської організації «Відкрите контрактне партнерство» («Open Contracting Partnership») [8], де підкреслюється, що станом на 2024 важливість відкритих даних системи Prozorro для посилення громадського контролю з боку медіа над закупівлями значно зросла у порівнянні з періодом до початку повномасштабного вторгнення, тож, в умовах війни роль журналістики стає ще більш значущою. В оприлюдненому в 2025 році звіті Центру демократії та верховенства права «Журналістська діяльність в умовах війни» [10] наголошено, що довіра до медіа залежить від їхньої здатності забезпечувати прозорість у темах, що становлять суспільний інтерес, зокрема щодо витрат бюджетних коштів. Водночас, як зазначено у затвердженому Міністерством відновлення України посібнику «Інформування населення в кризових умовах» [11], обмеження доступу до інформації створюють загрози для медійного контролю за процесами відбудови України.

Міжнародний науковий контекст досліджуваної тематики зосереджений навколо понять: «фреймінг», «конструктивізм», «дані» та «цифрові інструменти». Проведене в Австралії і оприлюднене в 2020 році дослідження Шаріфа Ас-Сейбера, Вахеда Вахедуззамана та Шамса Рахмана «Використання соціальних мереж у сфері електронних державних закупівель: наслідки для належного управління» [12], демонструє, що соціальні медіа можуть суттєво підсилювати демократичні механізми врядування, зокрема прозорість, підзвітність і участь громадян у моніторингу процесів публічних закупівель. Автори наголошують, що використання соціальних мереж у системах електронних закупівель забезпечує зворотний зв'язок, розширює інформаційну відкритість і підвищує публічний контроль над діями влади. Незважаючи на технічні та інституційні бар'єри, соціальні медіа розглядаються як перспективна ланка між громадськістю, постачальниками та державними органами у сфері публічних фінансів.

У дослідницькому дискурсі останніх років роль медіа в сфері публічних закупівель розглядається не лише як інформаційна, а як структурно-комунікаційна, що безпосередньо впливає на довіру до інститутів влади. Особливо показовим у цьому контексті є дослідження Харіса Алібашича та Крістофера Л. Аткінсона [3], яке охоплює аналіз матеріалів американських друкованих ЗМІ про

державні контракти. Автори встановлюють, що медіа переважно репрезентують закупівлі через фрейм корупції, неефективності та зловживань, що призводить до формування негативного наративу й стійкої недовіри з боку суспільства. Такий підхід, хоча і виконує контрольну функцію, одночасно спрощує складні бюджетні та управлінські процеси, знижуючи можливість для повноцінного розуміння їх логіки й регуляторних рамок. Доповненням до цього висновку є емпіричне дослідження Картіка Шешадрі та колег з Університету штату Північна Кароліна [13], яке демонструє причинно-наслідковий зв'язок між фреймінгом новин і подальшими законодавчими змінами. Автори встановили, що періоди інтенсивного та однотипного медійного висвітлення певної теми (так звані «пренатальні періоди») є передумовою як для зміни громадської думки, так і для ухвалення законів у відповідній сфері. Дослідження засвідчує, що саме характер фрейму – а не лише факт висвітлення – може виступати тригером регуляторного реагування. Це важливе уточнення, з огляду на дискусії в сучасному медіасередовищі, де журналістика часто балансує між викривальним і конструктивним фреймом, особливо у сфері публічних витрат підтверджує, що саме характер фрейму може стати тригером для змін.

Сучасна журналістика дедалі частіше розглядається не лише як інструмент контролю, а як платформа для суспільного пошуку рішень. У статті Моніки Джерф-П'єр та Матса Екстрьома [4], опублікованій у журналі *Journalism Practice*, аналізується концепт конструктивної журналістики як форми сторітелінгу, орієнтованого на вирішення проблем. Дослідники показують, що основні новинні медіа, застосовуючи цей підхід, не просто викривають недоліки у владних рішеннях чи інституційних процесах, а й структурують матеріали таким чином, щоб демонструвати можливі виходи, альтернативи та успішні приклади. В контексті висвітлення публічних закупівель це свідчить про те, що сучасна журналістика поступово переходить від викриттєвої моделі до конструктивного підходу, де акцент робиться не лише на виявленні проблем, а й на пропозиції рішень та популяризації найкращих практик. В результаті, таке переосмислення ролі медіа сприяє формуванню культури прозорості та активізує громадську участь у моніторингу державних витрат, особливо в умовах воєнного стану та відбудови країни.

Натомість у статті Брента Вальта, Ніколя Сміт Дахмен та Кетрін Тьер [5], опублікованій у *Newspaper Research Journal*, запропоновано

новий підхід до журналістських розслідувань, який полягає у поєднанні викривального жанру з принципами журналістики рішень. Автори підкреслюють, що традиційні розслідування часто залишають аудиторію у стані безвиході, фокусуючись виключно на проблемах без пропозиції шляхів їх подолання. Такий синтез із конструктивним підходом дозволяє розширити журналістський вплив, показуючи, як громадськість або інституції можуть реагувати, виправляти ситуацію чи запобігати повторенню проблем.

Але для того щоб онлайн-медіа могли ефективно виконувати функцію публічного контролю, особливо у сфері публічних закупівель, критично важливою є довіра аудиторії до їхніх повідомлень. У новітньому дослідженні ізраїльських науковців Яріва Цфаті та Авіва Барноя опублікованому в 2025 році в журналі *Communication Research* [14], окреслено три типи ставлення до новин: медіа-цинізм, медіа-скептицизм та автоматична довіра. Автори демонструють, що медіа-цинізм – на відміну від скептицизму – має деструктивний характер, оскільки веде до повного відторгнення будь-якої інформації з медіа та знижує готовність аудиторії до мобілізації чи дій, навіть коли висвітлюються порушення у публічній сфері.

Проте якщо деструктивний цинізм здатен паралізувати громадську волю, то в умовах слабкості або обмеженості державних інституцій саме медіа можуть стати головним інструментом для її мобілізації. Цей аспект аналізує німецька дослідниця Регіна Арант з колегами. У статті «Роль використання медіа в політичній мобілізації: порівняння вільних та обмежених країн» [15] вона виявляє важливу закономірність: у країнах з обмеженими демократичними інституціями (зокрема через війну, політичні кризи чи низьку підзвітність влади) споживання медіа-контенту – як онлайн, так і офлайн – статистично значуще корелює з підвищенням громадянської активності та готовністю до участі у функціях публічного контролю. Цей ефект особливо помітний у сфері висвітлення публічних закупівель, де медіа, в умовах слабкості формальних інститутів, фактично беруть на себе роль каталізатора громадянської участі та мобілізують аудиторію до відстеження державних витрат.

Підсумовуючи дослідження Арант та колег [15], важливо відзначити, що ефективний громадський контроль у сфері публічних закупівель формується на перетині двох критичних чинників: технологічних інновацій та медіа-активізму. Важливу роль в цьому процесі почали відігравати

і великі мовні моделі та програми на основі штучного інтелекту. Як демонструє доповідь італійських дослідників Роберто Ная, Еміліо Суліса та Розі Мео [16] на семінарі «Knowledge Management for Law and Public Policy», сучасні алгоритми ШІ (зокрема методи машинного навчання та аналізу аномалій) відкривають нові можливості для виявлення шахрайства у великих масивах даних, що особливо актуально для української системи Prozorro. Проте, як справедливо зауважують дослідники, технологічні рішення набувають повноцінного антикорупційного потенціалу лише за умови їхньої інтеграції з інституційними механізмами – публічною експертизою, журналістськими розслідуваннями та громадським тиском, де медіа виступають ключовим посередником між технологіями, владою та суспільством. Таким чином, оптимальна модель прозорості у сфері публічних закупівель має ґрунтуватися на синергії між автоматизованими системами моніторингу, професійною медіа-практикою та готовністю громадян до участі – особливо в умовах інституційних викликів, про які йшлося в попередніх дослідженнях.

В українському дослідницькому полі концепція журналістики як інструменту демократичного контролю закладена ще до повномасштабної війни, однак саме в умовах криз – політичних, епідеміологічних, воєнних – ця функція набуває максимальної емпіричної очевидності. Ірина Коваленко у статті «Незалежна журналістика як засіб контролю громадянського суспільства за здійсненням політичної влади (функціональний аспект)» ще у 2013 році визначає, що «найважливішим завданням, що постало в процесі демократичної трансформації України, є забезпечення контролю за функціонуванням політичної влади зі сторони громадянського суспільства» [6]. На її думку, саме незалежна журналістика створює механізми суспільного включення через інформування та формування громадської думки, що є основою для зворотного зв'язку між суспільством і владою. У межах даного дослідження, така позиція узгоджується з уявленням про онлайн-медіа як простір постійного, структурованого контролю за закупівлями, які є однією з найбільш чутливих форм бюджетної активності держави.

Цей концепт посилюється у праці Андрія Неугоднікова «Громадський контроль за діяльністю суб'єктів публічної адміністрації: наближення до міжнародних стандартів», де підкреслено інституційну роль недержавних ЗМІ як складової громадянського суспільства. Згідно з автором, «в умо-

вах інтенсифікації технологій актуалізуються та популяризуються аспекти електронного контролю громадян за публічною адміністрацією», а також можливість «вільного доступу до електронного відображення діяльності будь-якого суб'єкта публічної адміністрації» [17]. Ці тези безпосередньо резонують із функціоналом онлайн-медіа, які через аналітику системи Prozorro, інтеграцію відкритих даних і журналістські розслідування виконують функцію негайної реакції на потенційні зловживання в закупівлях.

У статті Юлії Крилової-Грек «Засоби масової інформації як фактор впливу на семантичне поле концептів», опублікованій у журналі Signo, розглядається роль ЗМІ у формуванні змісту суспільно значущих понять, зокрема концепту «конфлікт». Авторка акцентує на тому, що медіа є «одним із фундаментальних чинників, що впливає на сприйняття та усвідомлення людиною навколишньої дійсності» [18]. Зміст концептів, за її словами, не існує у вакуумі, а визначається як мовними, так і позамовними чинниками – такими, як «культурне середовище, соціальний та економічний статус, політичні інтереси». Тема публічних закупівель є зоною постійної напруги, контролю, ризику та недовіри, тобто фактично є конфліктною за своєю природою. Таким чином журналістське висвітлення закупівель неминуче моделює відповідне семантичне поле. Якщо, наприклад, закупівлі в медіа переважно подаються у фреймі корупції – формується публічне уявлення про закупівлі як інституційно вразливу й переважно недоброчесну практику. Крилова-Грек досліджує, як зміна жанру, тону чи частотності медіатекстів змінює не просто враження від події, а світогляд аудиторії. Врахування економічного та політичного контексту, в якому функціонують як медіа, так і споживач інформації, на думку авторки, є необхідним для розуміння того, яким чином ЗМІ впливають на структурування соціального знання [18]. У контексті публічних закупівель, які поєднують політичні інтереси, економічні ресурси і громадські очікування, це дослідження дозволяє розглядати онлайн-медіа не лише як джерело інформації, а як чинник конструювання прозорості – або навпаки, підкріплення недовіри.

Актуалізація теми закупівель в умовах війни посилюється у публікації Мар'яни Кравчук «Громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану». Авторка звертає увагу на нові виклики, з якими стикаються громади та місцева влада, зокрема через збільшення навантаження на муніципальні

системи управління, а також необхідність екстреного і прозорого розподілу ресурсів. Як зазначає дослідниця: «У теперішній час органи місцевого самоврядування виконують надзвичайно важливі функції, що безпосередньо пов'язані із життєдіяльністю громади. Зокрема, йдеться про відбудову зруйнованої інфраструктури, забезпечення населення продовольчими товарами, організацію освітнього процесу, реєстрацію внутрішньо переміщених осіб, забезпечення роботи громадського транспорту тощо» [7]. Ці функції – хоча формально не завжди марковані як «публічні закупівлі» – насправді безпосередньо реалізуються через закупівельні процедури. Йдеться про тендери на реконструкцію, закупівлю товарів першої необхідності, логістику, облаштування навчальних закладів або забезпечення ВПО. У такому контексті значущість онлайн-медіа як інструменту контролю лише зростає, адже саме вони мають потенціал не лише виявляти порушення, а й роз'яснювати логіку розподілу ресурсів, супроводжувати процес відновлення інформаційно та формувати довіру до управлінських рішень. Кравчук справедливо наголошує, що в Україні «питання взаємодії органів місцевого самоврядування із громадськістю є одним із визначальних векторів щодо подальшої стратегії розвитку державної та регіональної політики» [7], а ефективна комунікація, прозорість та підзвітність прямо залежать від того, наскільки медіа здатні виступати посередником у цій взаємодії. Таким чином, у фокусі постає не лише сам факт наявності контролю, а й питання його інституційного забезпечення через комунікативні інструменти, зокрема журналістську діяльність, аналітичні платформи та онлайн-висвітлення закупівель на локальному рівні.

У цьому ж напрямку розгортається і стаття Тетяни Приступенко, Ірини Євдокименко та Володимира Литвиненка «Трансформація глобального і українського інформаційних просторів в епоху постправди», де журналістику визначено як соціальний інститут, що структурує суспільну увагу та легітиміє політичні рішення [19]. Це надає концептуального підґрунтя для аналізу медіа як учасника процесів публічного нагляду за витратами бюджету, зокрема у сфері публічних закупівель. На прикладному рівні дослідження Тетяни Гиріної та Олексія Міщенко «Журналістські розслідування як інструмент антикризового регулювання комунікації органів публічного управління з громадськістю» фіксує, що після 24 лютого 2022 року журналістські матеріали фокусуються передусім на публічних фінансах, закупівлях і процесах від-

новлення, тим самим підтверджуючи роль медіа як постійного модератора суспільного інтересу до управлінських рішень [20].

У підсумку, українські джерела демонструють, що функція медіа як інструменту контролю за публічними закупівлями не є декларативною – вона теоретично осмислена, емпірично підтверджена і методологічно релевантна до завдань цієї дисертації. Контроль, здійснюваний через медіа, – це не лише інформування, а й формування дискурсу прозорості, у якому закупівлі розглядаються не як технічна процедура, а як соціально значущий процес з високим потенціалом до суспільного впливу. Аналіз суспільної ролі медіа у контексті контролю за владою і використання нею публічних фінансів був би не повним без врахування їхньої структурної приналежності до державного чи громадянського сектору. Як зазначають Олександр Романюк та Ірина Коваленко [21], неурядові медіа, на відміну від державних, не лише інформують, а й виступають інституційними представниками інтересів громадянського суспільства у комунікації з владою. Саме ця особливість зумовлює їхній потенціал як справжньої «четвертої влади». Такий підхід дозволяє резюмувати, чому саме незалежна журналістика, особливо розслідувальна, є ефективним інструментом громадського контролю, зокрема у сфері публічних закупівель. Якщо ранні дослідження акцентували на нормативному потенціалі журналістики як форми суспільного моніторингу [6], то сучасні роботи ([7], [17]) чіткіше артикулюють значення цього механізму в умовах війни, нестабільності та ризиків корупційних зловживань на місцевому рівні.

Висновки. Проведений аналіз наукового та аналітичного дискурсу дозволяє констатувати, що роль онлайн-медіа у забезпеченні прозорості публічних закупівель зазнала суттєвої еволюції. Від традиційної функції «сторожового пса», що фіксує порушення, медіа трансформувалися у структурний елемент системи демократичного врядування, здатний не лише інформувати, а й формувати інституційну культуру підзвітності та ініціювати реальні адміністративні зміни. Це особливо актуально для України в умовах війни та майбутньої відбудови, де публічний контроль за витратами є запорукою національної стійкості.

Систематизація джерел виявила ключову теоретичну дихотомію у висвітленні закупівель. З одного боку, домінує викривальний фрейм, який репрезентує закупівлі через призму корупції та неефективності ([3], [20]). Цей підхід

виконує важливу контрольну функцію, однак, як застерігають дослідники ([14]), його надмірне використання може породжувати медіа-цинізм, що паралізує громадську активність та підриває довіру до державних інституцій як таких. З іншого боку, як альтернатива пропонується конструктивна журналістика та журналістика рішень ([4], [5]), що зміщує акцент з констатації проблеми на пошук її вирішення, аналіз успішних практик та посилення спроможності громадянського суспільства.

В українському контексті онлайн-медіа, спираючись на відкриті дані системи Prozorro, стали ключовим інструментом антикризового громадського контролю ([8], [20]). Вони не лише виступають каналом для поширення інформації, а й, за влучним висловом Крилової-Грек [18], конструюють саме семантичне поле концептів «прозорість» та «підзвітність». Однак ця значна влада медіа накладає на них і відповідну етичну відповідальність. Як слушно зауважують у своїх рекомендаціях представники Комісії з журналістської етики [22], висвітлюючи чутливі теми, пов'язані з державними витратами в умовах війни, журналісти мають дотримуватися балансу між обов'язком здійснювати громадський контроль та необхідністю уникнути поширення узагальнених звину-

вачень. Неточне або надмірно емоційне подання інформації може не лише зашкодити репутації окремих осіб, а й підірвати довіру до державних інституцій, що є критично важливим для обороноздатності країни. Завданням медіа стає не просто викриття корупції, а й сприяння побудові стійких, прозорих механізмів, що унеможливають її в майбутньому.

Таким чином, огляд наукового дискурсу доводить, що ефективність медіа у сфері контролю за закупівлями залежить від синергії трьох факторів: технологічної спроможності (доступ до відкритих даних [16]), методологічної зрілості (використання збалансованих фреймів) та етичної відповідальності (точність і конструктивність у висвітленні).

Перспективи подальших досліджень полягають у переході від питання, чи впливають медіа на прозорість, до питання, як саме цей вплив можна оптимізувати. Актуальними напрямками є емпіричний аналіз впливу різних медійних фреймів на реакцію органів влади в Україні; порівняльне дослідження ефективності моніторингу закупівель національними та гіперлокальними медіа; а також вивчення етичних дилем, що виникають при висвітленні оборонних контрактів та проєктів відбудови в умовах воєнного стану.

Список літератури:

1. Рейтинг прозорості 100 міст України 2024. Transparency International Ukraine. 2025. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/reitynh-prozorosti-2024-yak-mista-vporalys-iz-novymy-vyklykamy> (дата звернення: 15.07.2025).
2. Моніторинг журналістських розслідувань. Regional Press Development Institute. 2024. URL: <https://drive.google.com/file/d/1K3axa4xsSZ8Qfk5JtNdwxAgzCdCtyd1-/view> (дата звернення: 15.07.2025).
3. Alibašić H., Atkinson C. L. Newspaper Coverage of Government Contracting in the USA: Fueling the Narrative of Distrust and Incompetence. *Journalism and Media*. 2022. Vol. 3, № 4. P. 650–664. <https://doi.org/10.3390/journalmedia3040043> (дата звернення: 15.07.2025).
4. Järf-Pier M., Ekström M. Constructive journalism as a storytelling practice in reporting problem-oriented news in mainstream news media. *Journalism Practice*. 2025. <https://doi.org/10.1080/17512786.2025.2461213> (дата звернення: 15.07.2025).
5. Walt B., Dahmen N. S., Thier K. A new approach to investigative reporting for journalistic impact: Combining investigative and solutions journalism. *Newspaper Research Journal*. 2019. Vol. 40, № 2. P. 177–189. <https://doi.org/10.1177/0739532919834989> (дата звернення: 15.07.2025).
6. Коваленко І. П. Незалежна журналістика як засіб контролю громадянського суспільства за здійсненням політичної влади (функціональний аспект). Вісник Харківської державної академії культури. 2013. Вип. 41. С. 241–246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2013_41_32 (дата звернення: 15.07.2025).
7. Кравчук М. Громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми правознавства. 2023. № 1(33). С. 249–254. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/artpr_2023_1_8 (дата звернення: 15.07.2025).
8. Як публічний модуль аналітики змінює закупівельний ландшафт в Україні. Open Contracting Partnership, Transparency International Ukraine. 2024. URL: <https://ti-ukraine.org/research/yak-modul-analityky-zmynuyue-zakupivelnij-landshaft-ukrayiny/> (дата звернення: 15.07.2025).
9. Методологія оцінки корупційних ризиків в діяльності органів місцевого самоврядування. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, EUACI, ПРООН. 2024. URL: <https://euaci.eu/>

wp-content/uploads/2024/09/Metodolohiia-otsinky-koruptsiynykh-ryzykiv-dlia-OMS-2024.pdf (дата звернення: 15.07.2025).

10. Журналістська діяльність в умовах війни: виклики, дилеми та рішення українських редакцій. Centre for Democracy and Rule of Law. 2025. URL: https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2025/03/CEDEM_Journalism_War.pdf (дата звернення: 15.07.2025).

11. Інформування населення в кризових умовах. Залучення жителів громад до процесів відбудови. PROSTO. 2023. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/901/PROSTO_Manual_Informing_residents_in_a_crisis_book_web_16112023.pdf (дата звернення: 15.07.2025).

12. As-Saber S. N., Waheduzzaman W., Rahman S. Use of social media in the public e-procurement: Implications for good governance. *International Journal of Electronic Government Research*. 2020. Vol. 16, № 4. <https://doi.org/10.4018/IJEGR.2020100107> (дата звернення: 15.07.2025).

13. Sheshadri K. Causal connection between news framing and legislation. *arXiv*. 2018. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1802.05768> (дата звернення: 15.07.2025).

14. Tsfati Y., BarNoy A. Media cynicism, media skepticism, and automatic media trust: Explaining their connection to news processing and reporting. *Communication Research*. 2025. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/00936502251327717> (дата звернення: 15.07.2025).

15. Arant R., Hanke K., Mittelstaedt A., et al. The role of media use in political mobilization: A comparison of free and restricted countries. *International Journal of Communication*. 2023. Vol. 17. P. 1530–1550. URL: <https://www.researchgate.net/publication/372647197> (дата звернення: 15.07.2025).

16. Nai R., Sulis E., Meo R. Public procurement fraud detection and artificial intelligence techniques: A literature review. *CEUR Workshop Proceedings*. 2022. Vol. 3256. URL: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85142460708&partnerID=MN8TOARS> (дата звернення: 15.07.2025).

17. Неугодніков А. О. Громадський контроль за діяльністю суб'єктів публічної адміністрації: наближення до міжнародних стандартів. *Lex Portus*. 2019. № 6. С. 66–80. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.6.2019.5> (дата звернення: 15.07.2025).

18. Крилова-Грек Ю. Засоби масової інформації як фактор впливу на семантичне поле концептів. *Signo*. 2022. Vol. 47, № 88. <https://doi.org/10.17058/signo.v47i88.17383> (дата звернення: 15.07.2025).

19. Приступенко Т., Євдокименко І., Литвиненко В. Журналістика як соціально-політичний інститут у сучасному суспільстві. Трансформація глобального і українського інформаційних просторів в епоху постправди: колективна монографія / за ред. Я. В. Нестеряка. Київ : КиМУ, 2024. С. 25–70. URL: https://kymu.edu.ua/upload/pdf_files/zhrnalist_monography.pdf (дата звернення: 15.07.2025).

20. Hirina T., Mishchenko O. Journalistic investigations as a tool of anti-crisis regulation of communication between public administration bodies and the public. *Collection of Scientific Papers "SCIENTIA"*. 2024. 26 January. P. 90–93. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/1559> (дата звернення: 15.07.2025).

21. Романюк О., Коваленко І. Засоби масової інформації в контексті взаємодії держави та громадянського суспільства в інформаційній сфері. *Вісник Книжкової палати*. 2021. № 7. С. 18–22. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2021.7\(300\).18-22](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2021.7(300).18-22) (дата звернення: 15.07.2025).

22. Заява КЖЕ щодо важливості журналістських розслідувань під час війни. Комісія з журналістської етики. 2023. URL: <https://cje.org.ua/statements/zaiava-kzhe-pro-vazhlyvist-zhurnalistskykh-rozsliduvan-pidchas-viyny/> (дата звернення: 15.07.2025).

Darmostuk I. V. THE ROLE OF ONLINE MEDIA IN ENSURING PUBLIC PROCUREMENT TRANSPARENCY: AN ANALYSIS OF SCIENTIFIC DISCOURSE

The article provides a comprehensive review analysis of Ukrainian and international studies on the role of online media in ensuring transparency and accountability in public procurement. The topic's relevance stems from the exceptional importance of public control over budget spending in the context of a full-scale war and the future reconstruction of Ukraine. The study systematizes scientific approaches to the functions of journalism as a tool for democratic oversight. Twenty-two sources from 2013–2024 were selected for analysis, including articles in peer-reviewed academic journals, analytical reports from international (Open Contracting Partnership) and Ukrainian organizations (Transparency International Ukraine, Regional Press Development Institute), and monographs. The main focus is on the evolution of the media's role from the classic "watchdog" concept to modern models based on framing theory, constructive journalism, and solutions journalism. The article explores how media frames influence the public perception of procurement, often representing it through a lens of corruption, which can foster media cynicism. As an alternative, a constructive approach is analyzed, shifting the focus to finding solutions and promoting successful practices. The significance of open data (particularly the Prozorro system) and digital technologies, including artificial intelligence, as tools for

enhancing media monitoring is examined. The study concludes that the role of online media has transformed from a "watchdog" function to a structural element of democratic control capable of initiating real change. It is emphasized that the effectiveness of this control depends not only on exposing violations but also on using balanced media frames and adhering to ethical standards, especially during wartime, when public trust in state institutions is critically important.

Key words: *public procurement, online media, transparency, accountability, investigative journalism, public control, media influence, framing, Ukraine.*

Дата надходження статті: 03.08.2025

Дата прийняття статті: 10.09.2025

Опубліковано: 29.12.2025